

HERKESİN YUNUS'U

Cemal Kurnaz

■ Anonim Yunus

Yunus Emre'nin hayatına dair elde bulunan bilgiler büyük ölçüde rivayetlere dayanır. Ondan söz eden kaynaklar çok sonraları yazılmıştır. Şiirlerinden hareketle yapılan yorumlar ise hayatını açıklamak için yeterli değildir. Onun 13. yüzyılın ikinci yarısı ile 14. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı sanılmaktadır. Ona ait olduğu söylenen on beş kadar mezarda belki de gerçekten Yunuslar yatmaktadır.

Yunus, hikâyesi olan adamdır. Bizim millet, hikâyeyi, menakıbı kişiden önde tutar. İçinde keramet bulunan olağanüstü anlatılardan hoşlanır. Kıssaların doğruluğunu tartışmaz. Kutsal kitaplar da kıssalar anlatır. Onları herkes, kendi anlama düzeyine göre yorumlar.

Yunus'un Hacı Bektaş, Mevlâna ve Taptuk Emre ile ilgili olarak anlatılan hikâyelerini doğrulama imkânına sahip değiliz. Onun şiirleri de, anlatılan hikâyelerin epizotları, uzantıları gibi kabul görür.

Yunus'u sahiplenme yarışında şimdilik, Eskişehir Sarıköy önde görünüyor. Yeni belgeler bulununcaya kadar bu tartışmalar devam edeceğe benziyor.

Yunus'un gerçekte kim olduğu akademisyenlerin problemidir. Halkın böyle bir meselesi yoktur. Halkın Yunus'u, zaman içinde yeni anlatılarla zenginleşen, bir çığ gibi büyüyerek, âdeta arkeolojik katmanlar hâlinde oluşan anonim bir kişiliktir.

Yunus'ta görülen "vahdet-i vücut" inanışına bağlı kalarak onun takipçilerinin bu ortak adı bir mahlasa dönüştürdüğü görülür. Bir bakıma anonimleşen bir mahlastır bu.

Türk halkı, mizahi yönünü nasıl ki Nasrettin Hoca fıkraları üzerinden ifade ederek onu anonimleştirmişse, mistik yönünü de Yunus üzerinden anlatarak şiirlerini bereketlendirmiştir. Yunus ilahilerinde

görülen mahlaslar (Âşık Yunus, Dedem Yunus, Derviş Yunus, Emrem Yunus, Miskin Yunus, Yunus, Yunus Dede, Yunus Derviş, Yunus Emre) farklı kişilere aitse, çeşitli gerekçelerle, kendi adlarını zikretmek yerine, isimlerini “Yunus” mahlası içinde gizlemeyi seçen bu kişilerin, bu anonimleşmeye katkı sağladığı açıktır. Yunus’un asıl şöhretini yapanlar da, onu her çağda güncelleyen, yenileyen bu isimsiz Yunuslardır. Günümüzde zevkle dinlediğimiz birçok Yunus ilahisinin “Bizim Yunus”a değil de, Bursalı Âşık Yunus’a ait olduğu düşünülecek olursa günümüze yakın Yunusların önemi daha iyi anlaşılır.

Herkesin Yunus’u Kendine Benzer

Cumhuriyet aydınlarının Yunus Emre’ye ilgisi iki şekilde gerçekleşir. Bazıları, Cumhuriyet’in hümanist modernleşme projesine uygun olarak yeni Türk kimliğinin inşasında, Mevlâna ve Hacı Bektaş-ı Veli gibi, Yunus’u da yararlı birer araç olarak görmüştür. Osmanlı kültürünün yok sayıldığı, dinî referanslardan hoşlanılmadığı bir dönemde, dinden ve Osmanlı’dan uzak bir Yunus portresi çizilmek istenmiştir.

Burhan Ümit’ten başlayarak, birçok kişi Yunus’u kendi dünya görüşüne göre yorumlamıştır. Bazı Batıcı aydınlar Yunus’u, 1940’lardaki hümanist kültür politikalarına uygun olarak, buna dönemin ruhu da diyebiliriz, eski Anadolu inançlarının doğurduğu, tanrıtanımaz, dinler üstü, Tanrı’yı insanda gören, bütün insanları sevgiyle kucaklayan, Müslümanlıktan bağımsız bir düşünür olarak görürler.

Yönetimin Osmanlı’ya ve dine mesafeli durduğunu gören bazı aydınlar da Yunus üzerinden geçmişle bir bağ kurmanın yollarını ararlar. Bunun için, onun insan sevgisini, hoşgörüsünü ve Türkçeciliğini öne çıkarırlar. Dinî eserleri yayımlamanın kısmen zor olduğu günlerde, Yunus Emre bunlar sayesinde gündeme gelir. Yorumları ister olumlu ister olumsuz olsun, sonuçta böyle bir fayda sağladıkları da göz ardı edilemez.

Esasen herkes içindekini görür, içindeki kadar görür. Bunda, kişilerin kültür birikimi kadar dünya görüşü de etkili olur. Bundan dolayıdır ki onun Alevi, Sünni, Bektaşî, Bâtîni, Hurufî, Melameti, Kalenderî, Mevlevî, Nakşî, Halvetî, Kadîri, hatta sosyalist olduğunu söyleyenler olmuştur.

Bu tartışmalı bakış açıları, bir kasıt ve art niyetten çok, aydınlarımızın kendi kültüründen kopuk oluşları söz konusudur. Başka türlü bakmaları, görmeleri ve anlamaları mümkün olmadığı için öyle görmüşlerdir.

Meseleye bir de iyi tarafından bakalım. Bu yanlış ve çarpık bakış açısına sahip insanlar, milliyetçi muhafazakâr çevrelerin yeterli ilgiyi göstermediği bir dönemde, Yunus’u bir şekilde aydınların gündemine taşımışlardır. Bu yolla, milliyetçi çevrelerin hiçbir zaman ulaşamayacağı okuyucularına Yunus’u okutmuşlardır.

Yunus Emre'yi ilk olarak aydınların gündemine taşıyan M. Fuat Köprülü olmuştur. Onun, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* isimli anıt eseri, Yunus Emre'nin Ahmet Yesevi ile olan bağını göstermesi bakımından çok değerlidir. Başka hiçbir şey yapmamış olsaydı bile sırf bu hizmeti dolayısıyla Türk milleti ona minnettar olurdu. Aynı şekilde Yunus üzerinde çalışan bütün aydınlara teşekkür borçluyuz. Yunus Emre onlar sayesinde Cumhuriyet Dönemi'nde altın çağını yaşamaktadır. O, tarihin hiçbir döneminde, günümüzdeki kadar okunmamış, tanınmamış ve yayılmamıştır.

Son yıllarda ise Yunus Emre üzerinde en ciddi ve kapsamlı araştırmayı arkadaşımız Mustafa Tatcı yapmıştır ve yapmaya devam etmektedir. Gerçek Yunus'u ve şiirlerini aramaya yönelik çalışmalarını, sürekli güncellemekte ve zenginleştirmektedir. Onu, tasavvufi yolculuğunun incelikleri içinde gerçek yüzüyle tanımamız için olağanüstü çaba göstermektedir.

Yunus'un anlattığı bazı konular, tasavvuf yolcularının çeşitli aşamalarda yaşadıklarıyla ilgilidir. Bu tür şiirlerin, "çevirim içi" olarak belli aşamadaki derişlere söylendiği bilinmektedir. Onu yaşamayanların, hakkıyla anlaması mümkün değildir.

Yunus bir deryadır. O deryayı ne kadar doldurmaya çalışsak da herkes kabı miktarınca alacaktır ve sonuçta kabının şeklini alacaktır.

Bundan dolayıdır ki herkesin Yunus'u kendine benzer, bundan sonra da böyle olmaya devam edecektir. Her anlatıcı onun şiirlerini kendi baktığı yerden, kendince yorumlayacaktır. Bu, "Bir de benden dinleyin!" iddiası taşır. Dinleyenler, onu kendi kapasitelerine göre değerlendirirler. "*Her merhalede ayrı bir mana görünür.*" derler. Belki Yunus'un geçtiği yollardan geçenler, onu hakkıyla anlayabilirler. Yolun sonu, sözün bittiği yerdir. Orada, "*Bizebân söyleşelim var ise bir hâl ehli*" deyip susulur. Yunus, kendini dinleyenleri böyle bir yolculuğa çağırır.

Yunus gibi çağını aşmış bir şairin, her çağda, her yaşta her kesimden kimsele söyleyecekleri vardır. Bu bakımdan, onun şiirlerine yeni nesiller tarafından, kendi çağından bakarak yeni yorumlar getirmeleri kaçınılmazdır. Bunu yapanların illa ki bilim adamı, mutasavvıf veya edebiyat tarihçisi olması gerekmez. Bu alanlardaki bilim adamlarının araştırmaları ve yorumları yanında, şiirle, sanatla, felsefeyle ilgilenenlerin de söyleyecekleri vardır. Yunus'un şiirleri, her şeyden önce, bir dil malzemesine dayanır, bir sesi, bir kurgusu, kendine özgü bir üslubu vardır. Bu yönüyle yeni nesillerin ilgisini çekmeye devam edecektir.